

Абашнік В.О.

доктор філософських наук,
завідувач кафедри гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін
Харківський економіко-правовий університет

**In memoriam Professor Karl Dietrich Bracher (1922–2016).
Пам'яті професора Карла Дітріха Брахера (1922–2016)**

19 вересня 2016 р. у м. Бонн (Німеччина) відійшов у інший світ авторитетний німецький політолог, історик та «вчитель демократії», професор Карл Дітріх Брахер (Professor Karl Dietrich Bracher). З його ім'ям та численними працями були пов'язані пошуки німців повоєнного часу щодо відповіді на важливе питання: «Як та чому змогли прийти до влади націонал-соціалісти в 1933 р. та знищити німецьку демократію?» Професор Карл Дітріх Брахер був засновником та керівником «Боннської школи», до якої належали більшість його учнів [1]. З них 132 чоловіка під його керівництвом захистили перші докторські дисертації з історії та політології, а ще 12 учнів захистили другі докторські дисертації (Habilitationen). Також багато сучасних та минулих німецьких полі

тиків слухали його лекції й відвідували колоквиуми, зокрема бувший міністр оборони ФРН (1998–2002) та соціал-демократ Рудольф Шарпінг та інші.

Народився майбутній політолог та історик Карл Дітріх Брахер 13 березня 1922 р. у старовинному південно-німецькому місті Штутгарт. Його батько Теодор Брахер (Theodor Bracher, 1876–1955) був спочатку професором в місцевій гімназії, а в останні роки – керівником відділу в міністерстві культури Федеральної землі Вюртемберг. Другий син цієї відомої євангельско-лютеранської родини, майбутній доктор права Еріх Брахер (Dr. jur. Erich Bracher, народився 30 січня 1925 р.) вивчав юриспруденцію, економіку, класичну філологію та філософію й став відомим німецьким підприємцем та засновником Академії ім. Еріха Брахера у м. Людвігсбург (Erich-Bracher-Akademie). Зараз Еріх Брахер є меценатом, й більш ніж двадцять років підтримує, зокрема, музичну школу та музичний оркестр в м. Євпаторія (Україна).

Карл Дітріх Брахер навчався у відомій гімназії ім. Ебергарда Людвіга в Штутгарті (Eberhard-Ludwigs-Gymnasium Stuttgart), яку він успішно закінчив у 1940 р. Після короточасного періоду цивільної праці його було призвано до сухопутних військ Німеччини, зокрема до африканського корпусу у Тунісі, де майбутній вчений в березні 1943 р. потрапив до американського полону. Потім був трирічний полон у штаті Канзас (США), де Карл Дітріх Брахер розпочав займатися історією [1, S. 103]. Після повернення до Німеччини, з 1946 р. по 1949 р. Карл Дітріх Брахер пройшов курс навчання у багатому на традиції Тюбінгенському університеті ім. Ебергарда Карла (Eberhard Karls Universität Tübingen), де серед його основних предметів були філософія, історія, класична філологія та література. Тут він також успішно захистив докторську дисертацію на тему «Занепад та прогрес у мисленні раннього римського імператорського періоду».

В 1949–1950 рр. Карл Дітріх Брахер перебував на стажуванні в Гарвардському університеті (США). Після повернення до Німеччини він був спочатку асистентом та заступником директора Інституту політології у Вільному університеті Берліну. В 1955 р. Карл Дітріх Брахер випустив свою фундаментальну монографію «Розпуск Ваймарської республіки» (Die Auflösung der Weimarer Republik), яка вийшла в 1957 р. другим виданням та стала дороговказом для всіх історичних та політичних досліджень стосовно

причин і наслідків ліквідації Ваймарської республіки в Німеччині в 1933 р. Ця праця базувалася на історичних, соціологічних та філософських методах й викликала великий інтерес спочатку у німецьких, а потім й у закордонних науковців. В 1955 р. Брахер захистив вказану роботу в якості другої докторської дисертації (*Habilitationsschrift*). Вона стала першою докторською дисертацією з фаху політичної науки (політології) у Німеччині.

З цього часу Карл Дітріх Брахер займається дослідженнями з тематики демократії та тоталітаризму й публікує наступні праці: «Початкова стадія зовнішньої політики Гітлера» (1957), «Початок німецького руху спротиву» (1958), «Німецька армія між республікою та диктатурою, 1918–1945 рр.» (1958). Також в 1955–1958 рр. Брахер викладав політичну науку та нову історію спочатку в якості приват-доцента в Берліні, а в 1959 р. стає екстраординарним професором. В цьому ж році його запрошують на посаду ординарного професора політичної науки та історії сучасності до Рейнського університету ім. Фрідріха Вільгельма у тодішній німецькій столиці – м. Бонні (*Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn*). Тут він засновує та розбудовує Боннський семінар з політології, в якому згуртувалися його майбутні учні та прихильники.

В 1960 р. Карл Дітріх Брахер оприлюднив свою монографію «Націонал-соціалістичне захоплення влади. Студії щодо установаження тоталітарної системи панування в Німеччині в 1933–1934 рр.» (*Die nationalsozialistische Machtergreifung: Studien zur Errichtung des totalitären Herrschaftssystems in Deutschland 1933/34*). В тому ж році вийшло друге, розширене видання цієї роботи. Тут професор Брахер посилався на різні документи й показав трагічний перехід Німеччини від Ваймарської республіки до націонал-соціалістичного періоду, зокрема в таких главах, як «Структурна криза німецької демократії», «Початок правління Гітлера», «Партнери Гітлера», «Виборча кампанія нового стилю», «Легалізація диктатури», «Останні багатопартійні вибори», «Капітуляція Рейхстагу», «Націонал-соціалістичний світогляд» [2]. До сих пір названа робота є невід'ємним джерелом для досліджень з епохи початку 1930-х років у Німеччині.

Ще в 1959 р. Карл Дітріх Брахер розпочав видавати серію монографій під назвою «Джерела до історії парламентаризму та політичних партій» (*Quellen zur Geschichte des Parlamentarismus und der politischen Parteien*), яка включає в себе чотири напрямки. В

2015 році вийшов 14-й том четвертого напрямку з історії німецьких партій під назвою «Партія зелених в Бундестазі в 1987–1990-х рр.». Також він був співзасновником та автором багатьох німецьких часописів, серед яких: «Німецький огляд», «Нова політична література», «Часопис політики», «Політичний кварталний часопис» та інші. У цих виданнях друкувалися та друкуються праці з історії та політичної науки, а також критичні рецензії на нові роботи авторів з різних країн світу.

Серед наступних важливих робіт Карла Дітріха Брахера були: «Виникнення Ваймарської конституції» (1963), «Критичний аналіз примату зовнішньої політики» (1963), «Німеччина між демократією та диктатурою» (1964), «Адольф Гітлер» (1964), «Друга демократія у Німеччині» (1964), «Сучасна демократія та її право» (1966), «Сучасне та майбутнє парламентської демократії в Європі» (1967), «Поняття держави та демократія у Німеччині» (1968). У останній роботі автор вказував на необхідність уявити причини занепаду демократії у Німеччині на початку 1930-х рр. та на роль політології у цьому відношенні й писав: «Критична, просвітницька робота політичної науки хоче зробити в це свій внесок. А тому вона є наукою *за демократію*» [1, S. 27]. Свою позицію щодо цього питання автор більш детально виклав у монографії «Німецька диктатура: виникнення, структура та наслідки націонал-соціалізму» (1968), яка в 2003 р. вийшла восьмим виданням.

Також в наступні роки «Боннського періоду» професора Карла Дітріха Брахера, коли він в 1987 р. вийшов на пенсію, вказана тематика продовжувала бути в центрі уваги його публікацій та викладання. Поряд з ними виходять також інші праці, зокрема «Міжнародні відносини» (1969), «Про відношення національної свідомості та демократії» (1970), «Парламентська демократія в Німеччині, 1919–1969 рр.» (1970), «Криза Європи, 1917–1975 рр.» (1976), «Ключові слова в історії» (1978), «Людина та її мова» (1979), «Права людини та політична конституція» (1979), «Історія та влада. Політика у 20-му столітті» (1981), «Час ідеологій. Історія політичного мислення у 20-му столітті» (1982), «Лінії розвитку політичної науки у ФРН» (1982), «Супротив у Третньому рейху» (1984), «Роздуми щодо проблеми влади» (1991) [4]. Названі та інші публікації виходили також в англійському та французькому перекладах.

Починаючи з 1976 р., професор Карл Діпріх Брахер в своїх працях ввів та обґрунтував важливе поняття сучасної політичної науки – «пост-національна демократія» (postnationalen Demokratie). Наприкінці 20-го сторіччя деякі його колеги з Німеччини та інших країн іноді скептично відносилися до постійних зусиль Брахера щодо нагадування про актуальність демократії, заснованої на загальних європейських та трансатлантичних цінностях. Ще на початку 1990-х рр. після рушійних змін у політичному житті Європи та світу демократія була наскільки зрозумілою самою по собі, що нагадування про неї та демократичні цінності здавалися звичайною банальністю. Але після широкого наступу на демократичні інститути та цінності на початку 2000-х рр. в Росії, Китаї, Туреччині й навіть в деяких країнах Західної Європи (Угорщина), ідея демократії, за яку так активно боровся Карл Діпріх Брахер стала актуальною як ніколи.

За свої публікації та громадянську позицію Карл Діпріх Брахер обирався членом академій та наукових товариств різних країн, зокрема Австрійської академії наук, Американської академії мистецтв та наук, Американського філософського товариства, Британської академії та ін. Чотири університети присвоїли йому звання почесного доктора, зокрема у Флориді (США), Граці (Австрія), Парижі (Франція), Вільному університеті Берліну (ФРН). На запрошення різних країн професор Брахер виступав з лекціями на політичну та історичну тематику, зокрема у багатьох університетах Західної Європи, Японії, Канади, США, Ізраїлю.

Авторитетна «Південно-німецька газета» із Мюнхена (Sueddeutsche Zeitung, Muenchen) у своїй статті «Крихка демократія» від 21 вересня 2016 р. назвала Карла Діпріха Брахера фундаментом «науки про демократію» (Demokratiewissenschaft) та «піонером науки про політику» (Pionier der Politikwissenschaft) у повоєнній Німеччині [5]. Ці характеристики вказують на важливу сторону його професійної діяльності. На завершення слід додати, що ідеї співзасновника «Німецького товариства політичної науки» (1983), професора Карла Діпріха Брахера з парламентаризму, демократії, прав людини також були та є відомими й для студентів Харківського економіко-правового університету, де автор цих рядків використовував та використовує його різні твори в своїх лекціях та семінарах з політології, філософії та філософії права.

Література:

1) Quadbeck U. Karl Dietrich Bracher und die Anfänge der Bonner Politikwissenschaft. – Baden-Baden: Nomos, 2008. – 436 S.

2) Bracher K.D. Die nationalsozialistische Machtergreifung: Studien z. Errichtung d. totalitären Herrschaftssystems in Deutschland 1933/34. – Köln; Opladen: Westdt. Verl., 1960. – XX, 1034 S.

3) Bracher K.D. Staatsbegriff und Demokratie in Deutschland. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1968. – 27 S.

4) Bracher K.D. Betrachtungen zum Problem der Macht. – Opladen : Westdt. Verl., 1991. – 47 S.

5) <http://www.sueddeutsche.de/kultur/nachruf-die-zerbrechliche-demokratie-1.3172238>

Abashnik V.A. In memoriam Professor Karl Dietrich Bracher (1922–2016).